

РЕЗИДЕНТНА ГРИЖА ЗА ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА С УВРЕЖДЕНИЯ ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСТИ

Жилищни проблеми при хората с увреждания

Мястото за живеене е основно притеснение за хората с увреждания и на техните близки. Това е въпрос, който в различна степен и в различен период от време може да засегне всеки един човек с увреждане.

За хората, които в момента живеят в резидентни услуги нямат възможности да ги напуснат, дори и да имат желание. Те срещат трудности, тъй като обикновено нямат собствени жилища. Общините обикновено не разполагат със свободен жилищен фонд, а ако има общински жилища, тяхното състояние изисква влагане на допълнителни ресурси, за да стане жилището обитаемо. За отдаване на общинско жилище под наем има процедура, която изисква време, също има разбиране, че настанените в резидентни услуги не са крайно нуждаещи се от жилищно настаняване, доколкото имат подслон в резидентната услуга.

Жилищата, които се предлагат на свободен наем също не са вариант поради високата цена на наемите и невъзможността да бъдат адаптирани според нуждите на човек с увреждане. В допълнение са и ограниченията при ползването на лична помощ - до максимум 168 часа на месец.

Всичко това води до задържане на хора в резидентните услуги, а напусналите защитените жилища или центровете за настаняване са единици.

За хората с увреждания, които в момента живеят в собствени или в семейни жилища и ползват лична помощ, заедно с подкрепата от страна на семейството, стои основателното притеснение, че след като близките им вече не могат да се грижат за тях, ще се наложи да ползват резидентна грижа. Това опасение е базирано основно на факта, че личната помощ се разбира повече като подкрепа за близките и роднините /има лимит на часовете и на финансирането/. Т.е. човек с увреждане, който има нужда от ежедневна грижа повече от възможните 168 часа и няма близки, реално не би могъл да живее в жилището, което има.

Тези въпроси не изглеждат да са в обсега на внимание на общинската и държавна власт при планиране на социалните услуги. Очевидно има разбирането, че резидентните услуги могат да бъдат приемливо място за живеене на хора с увреждания, независимо от

ограниченията, свързани с личния живот. Колкото до съществуващите текстове в ЗСУ за ограничаване на ползването на резидентната грижа, те изглеждат само пожелателни при описаните по-горе трудности. При анализа на нуждите от планиране на социални услуги не са изведени проблемите, свързани с осигуряването на жилище, видно и в приетата Наредбата за планиране на социалните услуги - няма очакване общините да анализират възможностите за излизане от резидентните услуги и за ограничено им ползване. Налице е обратното - има разгръщане на резидентната грижа и очевидно тя се възприема като приемлив вариант за живеене на хора с различни увреждания.

Ситуация в резидентните услуги в общността¹

България е критикувана² за тенденцията големите институции да бъдат заменени от по-малки групови домове, в които хората се преместват да живеят в процеса деинституционализация. От казаното до тук става ясно, че резидентни услуги се явяват възможно решение, както за хората, които са били настанени в големи институции, така и за тези, които на по-късен етап имат нужда от допълнителна подкрепа, но не могат да я получат. Това е предпоставка за разширяване на резидентната грижа, а не за нейното ограничаване, както е разписано в ЗСУ.

Потребности от жилище и грижа

В настоящия момент в резидентните услуги са настанени хора с различни увреждания, много от които имат основна нужда от жилище. Нуждата от жилище не е обособена като такава в индивидуалните оценки, съответно няма заявка към общините да осигурят жилища и такива не се планират в общинските стратегии. По всичко изглежда, че решението за хората с увреждания е настаняване в резидентна грижа.

За всички настанени в резидентни услуги е осигурена 24 часова грижа³, дори и част от тях да нямат нужда от такава. Извън резидентните места за живеене, има ограничение на възможностите за грижа/подкрепа по ЗЛП до 168 часа, дори и в случаите на хора, които нямат подкрепата на свои близки. **Един и същи човек, с едни и същи потребности, ще получи различна грижа/подкрепа в зависимост от това дали е настанен в резидентна услуга или не. Това поставя хората с увреждания в неравностойно положение от гледна точка на достъпа до грижа/подкрепа, като това противоречи на логиката на ЗСУ за предоставяне на услуги на база индивидуални потребности .**

Резидентната грижа, финансирана по този начин е изключително скъпа и би следвало да се предлага временно, само като изключение и само в най-тежките случаи. В момента тя

¹ Според начина на разкриването им по отменените текстове в ЗСП

² Заключение на наблюдения върху предварителния доклад за България, Комитет на ООН по правата на хората с увреждания - <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsk80ZBJx%2bmVEa%2bXOpyKbrX6eiw%2fONDuhjOleQOWS4ZCou%2f8e0LnMpan4%2fdVYURMuW4m5XiBzJlDxfa0hBsK%2fFlzF%2bW2lg55xFGjSfeX0Gsk>

³ ЗСУ, ДР: 15. "Резидентна грижа" по чл. 15, т. 8 е дейност за осигуряване на място за настаняване на деца, младежи до 25-годишна възраст, лица с трайни увреждания и лица в надтрудоспособна възраст и в зависимост от индивидуалните потребности - за осигуряване на 24-часова грижа за посрещане на ежедневните потребности и потребностите от развитие на лицата или за осигуряване на подкрепа за водене на самостоятелен начин на живот.

се ползва при всички случаи поради липсата на възможности за живот в общността, описани по-горе.

Сграда/среда

Резидентните услуги, в сравнение с големите институции са разположени в по-големи населени места, в по-малки сгради и предлагат по-добра материална база. Помещенията наподобяват обичайната жилищна среда, а не характерната болнична обстановка на големите институции. Спалните са за по-малко на брой ползватели. Т.е. става въпрос за по-добра материална среда, достъпна и адаптирана за хора с увреждания.

Начин на живот

Груповите форми на живеене, без значение дали това е в големи институции или в по-малки центрове за настаняване, не са в съответствие с начина на живот на останалите хора, видно от приложената таблица⁴

Ако голямата институция осигурява подслон, храна, грижа и занимания на настанените, като обикновено те нямат основания да напускат сградата, то в малките групови домове заниманията са изнесени в друг тип дневни услуги, т.е. настанените имат повод и излизат от мястото за живеене, като придвижването е организирано в група. В общия случай обаче, настанените в резидентна грижа продължават да нямат избор какви дневни услуги и занимания в тях да ползват.

Новото в различните видове резидентни услуги е формирането на по-малка група потребители, като очакването е груповият живот да замести семейството за хората, които са настанени. Това е напълно нереалистично за пълнолетните хора и е пренесено механично от същите услуги за деца.

Освен, че противоречи на нуждите, свързани с възрастта при пълнолетните, правилата за групов живот могат да се разглеждат и като форма на административно насилие и ограничаване на личния живот. Обикновено потребителите са настанявани с други хора в едно и също спално помещение, без право на избор или на лично мнение; принудени са да спазват дневен режим и групови правила; нямат възможност за интимни или семейни отношения.

Груповият начин на живот нарушава правото на свободен избор на хората с увреждания и е в услуга единствено на доставчика, който управлява резидентната услуга.

Персонал

Присъствието и работата на наетия персонал е обвързано с изисквания - наблюдение, оценяване и планиране на живота на настанените хора. Това превръща настанените в обект на професионална работа, животът им се описва и документира, случаите се обсъждат от други професионалисти в процес на супервизия. Дори и при спазване на всички правила за конфиденциалност, това обстоятелство може да се разглежда като непрекъснато вмешателство в личния живот.

⁴ Приложение - сравнителна таблица на местата за живеене

Целта на социалната работа обикновено е дефинирана като създаване на социални умения, с цел напускане на резидентните услуги. Но при описаните трудности на изхода от услугата, има риск тази работа на персонала да стане напълно формална. В допълнение е и пълната несъстоятелност на очакването, че в защитена среда е възможно формиране на умения за живот в незащитена. Дори и напълно мотивирани социални работници, приели присърце задачата да подкрепят човека да напусне услугата, в крайна сметка губят увереността си и страдат от професионално прегаряне, тъй като формално поставената им задача е саботирана от самия модел на грижа, който са принудени да следват.

Интересът на доставчиците е да предлагат „пакетни“ услуги на хора, които предварително са групирани, напр. по тип на увреждането или по ниво на функциониране. Този интерес е разбираем, но не би следвало да се толерира, тъй като води до сегрегиращи практики.

Наследената ситуация при резидентните услуги би следвало да се оцени от гледна точка на правата на хората с увреждания и новите стандарти да гарантират, че тези права ще бъдат зачетени в максимална степен.

Стандартите за резидентна грижа би следвало да задават условия за живот в резидентни услуги, зачитащи всички права на пълнолетните хора с увреждания, като ограничават всички вторични интереси и сегрегиращи практики.

Обобщение на проблемите и на възможностите

Проблем:

Резидентните места за живеене, както и институциите осигуряват по същество институционална грижа, тъй като „всички сфери от живота на един човек се случват на едно място и под едно общо ръководство“⁵. Предложените стандарти за резидентна грижа повтарят тази рамка, описвайки резидентната грижа като пакет.

Възможности:

Разделяне на елементите на резидентната грижа в отделни стандарти:

1. **Стандарт за жилищна среда** - минимални стандарти за квадратура, достъпност, обзавеждане; гарантиране на възможности за личен живот.

Доставчикът може да предложи варианти /самостоятелна стая, стая със съжител, апартамент/ След настаняването, в резултат от индивидуалната оценка на потребностите, доставчикът следва да предложи допълнително адаптиране на средата според конкретните потребностите – като осигури набор от разумни улеснения.

Ползването на жилищната среда може да се договаря като отдаване под наем за срока на настаняването. Това да се възприема единствено и само като място за живеене, като достъпа на други хора се определя единствено от наемателя или негови представляващи.

⁵ Ървинг Гофман, Характеристики на тоталните институции

Доставчикът следва да осигури сигурност и поддръжка на сградата – хигиена на общите части, ремонт. Възможност за наемане на домакин на сградата и персонал, който да се грижи за осигуряване единствено на материалната среда в сградата.

Правилникът в сградата на резидентната услуга би следвало да урежда само общи условия, каквито съществуват във всички жилищните сгради.

2. Стандарт за асистентска подкрепа в резидентната услуга. Осигуряване на грижа/подкрепа – личен асистент/ и по ЗЛП⁶ на база индивидуална оценка на потребностите. Възможност за допълнителна асистентска подкрепа по ЗСУ.

Доставчикът може да предложи асистенти, които вече предоставят услуги на други потребители при определени ограничения. Стандартът би следвало да гарантира, че при тези случаи, хората с увреждания ще имат възможност за избор, а споделянето на асистентската подкрепа няма да се отрази на индивидуалната грижа/подкрепа.

3. Стандарт за хранене. Стандартът следва да гарантира, че осигуряването на храна е според индивидуалните предпочитания на човека с увреждания. Доставчикът би следвало да осигури възможност за приготвяне на храна /кухненско помещение, обзавеждане, уреди/, както и възможност за доставка на готова храна по заявка.

Предимства:

При договаряне на всеки компонент, има възможност за индивидуално остойносттаване на различните елементи според конкретните нужди.

Така организирана, резидентната грижа с отделни стандарти, няма нужда от понятия като „брой потребители“, „такса“ или „капацитет“. Тази организация разбива познатия институционален пакет и гарантира, че мястото за живеене е само това и не е място за предоставяне на услуги. Тази организация ограничава възможностите на едни хора, наети като персонал в услугата да упражняват власт и контрол върху хората с увреждания, които живеят там.

Ако човекът с увреждания има нужда от допълнителни услуги на база индивидуалната оценка /информирание, консултиране, обучение, застъпничество, придружаване/ може да ги получи от доставчик на територията на общината, който ги предлага.

Тази организация дава възможност за гъвкави варианти в зависимост от индивидуалните нужди на хората с увреждания и конкретната заявка от тяхна страна:

1. Ползване само на адаптирана жилищна среда с договор за наем;
2. Ползване на адаптирана жилищна среда с договор за наем и асистентска подкрепа по ЗЛП;
3. Ползване на адаптирана жилищна среда с договор за наем, асистентска подкрепа по ЗСУ/от доставчика и социални услуги по ЗСУ.

Тази организация отваря сградата, където преди е предоставяна резидентната грижа към хора от общността, каквито са случаите по т. 1 и т.2.

⁶ Промяна на нормативната уредба и включване на възможност за лична помощ за хората, настанени в резидентни слуги

Този подход може да доведе до много по-малко разходи за иначе изключително скъпо струващата сега резидентна грижа.

18. 11. 2021

Надежда Денева

Приложение: Сравнителна таблица - място за живеене

Място за живеене	Собственост	Обзавеждане	Възможности/ Ограничения	Условия/правила за ползване	Подкрепа
Собствено жилище	Частна - лична, семейна	Личен избор	Възможност за адаптиране според индивидуалните потребности; финансова помощ по ЗХУ; Възможност за неограничено количество лични вещи; Възможност за съжителство с интимен партньор; Жилището се възприема като лично, семейно пространство / има външна врата, ключ, звънец/	Общи правила в сградата или населеното място	Близки и роднини; Лична помощ на база оценка на потребностите /ограничение максимум 8 часа, 5 дни в седмицата/
Свободен наем	Частна - наемодател	Обзаведено; необзаведено -личен избор	Възможност за ползване веднага; Ограничения за адаптиране според индивидуалните потребности; Възможност за настаняване с неограничено	Договор за наем; Плащане на договорения наем; Общи правила в сградата или населеното място	Близки и роднини; Лична помощ на база оценка на потребностите /ограничение максимум 8 часа, 5 дни в седмицата/

			количество лични вещи; Възможност за съжителство с интимен партньор; Жилището се възприема като лично, семеино пространство / има външна врата, ключ, звънец/		
Общински наем	Общинска	Липса на обзавеждане	Къща или апартамент; Често в лошо материално състояние - нужда от ремонт преди ползване; Ограничения за адаптиране според индивидуалнит е потребности; Възможност за настаняване с неограничено количество лични вещи; Възможност за съжителство с интимен партньор. Жилището се възприема като лично, семеино пространство / има външна врата, ключ, звънец/	Кандидатстване; Одобрение; Договор за наем със срок на ползване; Плащане на договорения наем; Възможност за финансова помощ за наем по ЗСП; Общи правила в сградата или населеното място	Близки и роднини; Лична помощ на база оценка на потребностит е /ограничение максимум 8 часа, 5 дни в седмицата/
Резидентна услуга ЗЖ, НЖ, ПЖ, ЦНСТ, ЦГ	Общинска; Държавно делегирано финансиране	Предварител но обзаведено	Адаптирана среда с достъп /помещения,	Кандидатстване; Оценка; Настаняване; Договор за	Няма право на лична помощ по ЗЛП

	на дейността	<p>Спалня - 2 или три легла, гардероб или отделение в общ гардероб, бюро /маса, стол</p> <p>Общи помещения - баня, тоалетна, кухня, столова</p>	<p>дворно място/ за хора с увреждания; Ползване на ограничен брой мебели - легло, гардероб, бюро/маса; Ограничен брой лични вещи; Съжител в стаята, определен от персонала, обикновено без право на избор; Няма възможност за съжителство с интимен партньор; Стаята не е лично пространство / вратата обикновено не се заключва; персоналът има достъп до стаята и личните вещи/; Резидентната услуга е работно място за нает персонал, съгласно методика за численост на персонала.</p>	<p>ползване на социални услуги; Изготвяне на индивидуална оценка на потребности и план за грижа; Плащане на такса на база % от дохода, постъпленията са в РБ; Вътрешни правила, обикновено разработени от персонала - регламентирани часове за хранене, общи занимания, групови дейности; правила за излизане - уведомяване или разрешителен режим</p>	<p>Подкрепа от страна на персонал в рамките на резидентната услуга - 24 часа; Извън резидентната услуга - ако е в рамките на плана, обикновено в група и при ограничени възможности, тъй като това не е основната дейност за наетия персонал</p>
Специализирана институция	Общинска; Държавно делегирано финансиране на дейността	Предварително обзаведено Спалня – с различен брой легла, ограничено	Адаптирана среда с достъп за хора с увреждания /помещения, дворно място/ Ползване на	Кандидатстване; Оценка; Настаняване /заявление, реш на съда/; Договор за ползване на социални услуги;	Няма право на лична помощ Подкрепа от страна на персонал в рамките на

		<p>пространство за лични вещи, обикновено шкафче.</p> <p>Общи помещения - баня, тоалетна, столова, зали за занимания</p>	<p>легло, отделение в общ гардероб, често в друго помещение; често общи вещи, в т.ч. дрехи и обувки.</p> <p>Съжител/и в стаята, определени от персонала;</p> <p>Липса на възможност за съжителство с интимен партньор;</p> <p>Стаята не е лично пространство / вратата обикновено не се заключва; персоналът има достъп до стаята и личните вещи/;</p> <p>Специализираната услуга е работно място за нает персонал, съгласно методика за численост на персонала.</p>	<p>Изготвяне на индивидуална оценка на потребности и план за грижа;</p> <p>Плащане на такса на база % от дохода, постъпленията са в РБ; Вътрешни правила, обикновено разработени от персонала - регламентиран часове за хранене, общи занимания, групови дейности;</p> <p>правила за излизане - уведомяване, разрешителен режим, ограничение за излизане или напускане на пределите на институцията</p>	<p>специализираната институция - 24 часа; извън институцията - ако е в рамките на плана, обикновено в група и при ограничени възможности на персонала, зает и с други дейности.</p>
<p>Нов модел на база резидентни услуги</p> <p>Общински наем за едно или няколко отделни помещения в сграда за резидентната</p>	Общинска	<p>Една или повече стаи със сервизно помещение; обзаведена; необзаведена</p>	<p>Адаптирана среда с достъп за хора с увреждания /помещения, дворно място/;</p> <p>Възможност за настаняване с неограничено количество лични вещи;</p>	<p>Кандидатстване; Одобрение; Договор за наем със срок на ползване;</p> <p>Плащане на договорения наем; Общи правила в сградата или населеното място</p>	<p>Лична помощ на база оценка на потребностите</p> <p>Ползване на социални услуги след оценка на потребности извън</p>

услуга			<p>Възможност за съжителство с интимен партньор. Стаята се възприема като лично, семейно пространство / има външна врата, ключ, звънец/</p>		<p>мястото за живеене - договаряне</p> <p>Ползване на услуги за осигуряване на храна: пазаруване или доставка на приготвена храна - договаряне</p>
--------	--	--	---	--	--

Забележка:

Предложението е разработено от екип на Сдружение „Шанс и подкрепа“ в резултат от работа по застъпническа инициатива, финансирана от DRI.

Предложението е базирано на мнения на хора с увреждания за трудностите, които изпитват в ежедневието си.

Предложението е изпратено в МТСП и е проведена работна среща в АКСУ по време на обсъжданията на работния вариант на Наредбата за качеството на социалните услуги.